

**Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri: Eğitim ve İlahiyat
Fakülteleri Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma**

Value Orientations of Teacher Candidates: A Comparative Study Between
Education and Theology Faculties

Meryem KARATAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat
Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din
Eğitimi Ana Bilim Dalı
Assistant Professor, Sakarya University,
Faculty of Theology, Philosophy and
Religious Sciences, Department of Religious
Education

meryemkaratas@sakarya.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4845-0225

Vahdeddin ŞİMŞEK

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, İslami
İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din
Eğitimi Ana Bilim Dalı
Assistant Professor, Kırıkkale University,
Faculty of Islamic Sciences, Philosophy and
Religious Sciences, Department of Religious
Education

v.simsek@kku.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3973-850X

DOI: 10.56720/mevzu.1667946

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 29 Mart / March 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22 Temmuz / July 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Eylül / September 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September

Atıf / Citation: Karataş, Meryem – Şimşek, Vahdeddin. “Öğretmen Adaylarının
Değer Yönelimleri: Eğitim ve İlahiyat Fakülteleri Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma”.

Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (Eylül 2025): 481-521.

<https://doi.org/10.56720/mevzu.1667946>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Sosyal hayatı şekillendiren en önemli unsurlardan biri, bireylerin sahip olduğu değerlerdir. Söz konusu değerler, bireylerin düşünce biçimini ve davranışlarını şekillendirerek, bireysel ve toplumsal yaşam için önemli bir zemin hazırlar. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Sakarya ve Kırıkkale Üniversitelerindeki Eğitim ve İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin değer algılarını Portre Değerler Ölçeği kullanarak incelemektir. Farklı eğitim programlarına sahip olan bu fakültelerdeki öğrencilerin değer sıralamalarında ne ölçüde farklılaştığı veya hangi değerlerde bir ayrışma görüldüğü, araştırmanın temel sorularını oluşturmaktadır. Üniversite öğrencilerinin değer algıları veya sıralamalarıyla ilgili literatürde çeşitli araştırmalar mevcut olsa da bu çalışma farklı illerde ve çeşitli bölümlerde eğitim gören öğrencilerin değer yönelimlerinin karşılaştırılmalı olarak incelemesi açısından özgün bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda, gelecekte değer eğitimi verecek öğretmen adaylarının değer önceliklerini belirlemek, bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeline dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Açıklayıcı istatistikler kullanılarak verilerin genel özellikleri incelenmiş, ayrıca normallik testi (Kolmogorov-Smirnov Testi) uygulanarak verilerin normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir. Araştırma sürecinde veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, demografik özelliklere yönelik soruları içeren Kişisel Bilgi Formu iken; ikinci bölüm, Schwartz Değerler Ölçeğinin Türkçe uyarlaması olan Portre Değerler Ölçeğini kullanarak araştırma konularına dair bilgi toplama veya ölçümler yapmak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın evrenini, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi ile Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi ve Eğitim Fakültesi'nde okuyan öğrenciler oluştururken örnekleme, bu öğrenciler arasında genişgüzel bir şekilde seçilen 1196 öğrenci meydana getirmektedir. Katılımcıların %80,9'u kadın, %19,1'i ise erkeklerden oluşmaktadır. Yaş aralıkları 18-23 olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda bazı hipotezlerin doğrulandığı, bazılarının ise doğrulanmadığı tespit edilmiştir. Cinsiyet ve yaş durumuna göre katılımcıların değer önceliklerinin farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bazı bölümlerdeki öğrencilerin bireysel değerleri, sosyal değerlerden daha fazla öncelikledikleri anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Değer Eğitimi, Portre Değerler Ölçeği, Eğitim Fakültesi, İlahiyat /İslami İlimler Fakültesi.

Abstract

One of the most important elements shaping social life is the values of individuals. These values shape the way of thinking and behaviour of individuals and provide an important basis for individual and social life. In this context, the aim of the study is to examine the value perceptions of students studying at the Faculties of Education and Theology / Islamic Sciences at Sakarya and Kırıkkale Universities by using the Portrait Values Scale. The main questions of the research are to what extent there are differences in the value rankings of the students in these faculties with different education programmes or in which values a divergence is observed. Although there are various studies in the literature on the value rankings of university students and perception of value, this study has a unique place in terms of examining the value orientations of students studying in different provinces and in various departments. At the same time, determining the value priorities of prospective teachers who will provide value education in the future increases the importance of this study. The research was carried out based on a comparative and survey model from quantitative research methods. The general characteristics of the data were examined by using exploratory statistics, and the normality test (Kolmogorov-Smirnov Test) was applied to test the conformity of the data to the normal distribution. In the research process, the data collection tool consists of two parts. The first part is the Personal Information Form, which includes questions about demographic characteristics, while the second part is the Portrait Values Questionnaire, which is the Turkish adaptation of the Schwartz Values Scale, was prepared to collect information or make measurements on the research topics. The population of the study consisted of students studying at Sakarya University Faculty of Education and Faculty of Theology and Kırıkkale Faculty of Islamic Sciences and Faculty of Education, while the sample consisted of 1196 students randomly selected among these students. 80.9% of the participants were female and 19.1% were male. Age ranges were determined as 18-23. As a result of the study, it was determined that some hypotheses were confirmed and some were not. It was revealed that the value priorities of the participants differed

according to gender and age status. In addition, it is understood that students in some departments prioritise individual values more than social values.

Keywords: Religious Education, Value Education, Portrait Values Scale, Faculty of Education, Faculty of Theology /Islamic Sciences.

Yazar Katkıları	Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 18/09/2023 tarihli 9 nolu oturumuyla verilen etik izin dahilinde çalışma gerçekleştirilmiştir.
Etik Beyan	Çalışmanın Tasarlanması / <i>Conceiving the Study</i> : MK (%55), VŞ (%45) Veri Toplanması / <i>Data Collection</i> : VŞ (%70), MK (%30) Veri Analizi / <i>Data Analysis</i> : VŞ (%60), MK (%40) Makalenin Yazımı / <i>Writing up</i> : MK (%50), VŞ (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu / <i>Submission and Revision</i> : MK (%60), VŞ (%40)

Giriş

Değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet gibi manalara gelir.¹ Bireyler için neyin ve hangi davranışların iyi, güzel, doğru ve kutsal olduğuna dair inanç ve kabullere de değer adı verilmektedir.² Değer, disiplinler arası bir kavramdır dolayısıyla farklı disiplinlerin değere yükledikleri anlamın ve değer eğitime yapacakları katkının ortaya konulması gereklidir. Kişinin isteyen, gereksinme duyan, erek koyan bir varlık olarak, nesne ile bağlantısında beliren şey, değerın felsefi olarak tanımlanmasıdır.³ Değerler, öznelerin yaptıklarını içselleştirmeleri noktasında belirleyici özelliğe sahiptir. Sosyolojik açıdan değerler, bireylerin eylemlerini değerlendirmek, davranışlarını planlamak ya da davranışlarını haklı göstermek için standardizasyon sağlamaktadır.⁴

¹ TDK Güncel Türkçe Sözlük (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 607.

² Hayati Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013).

³ Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1975).

⁴ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999).

Değerler, bireylerin hayata bakış açılarını, yaşamdan beklentilerini, hedeflerini ve ihtiyaçlarını belirleyen temel unsurların başında gelmektedir. Bu unsurlar arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır; ihtiyaçlar, amaçlar ve değerler birbirini tamamlayarak bireyin yaşam yolculuğunu şekillendirir.⁵ İnsanoğlunun bireysel ve toplumsal davranışlarını şekillendirmedeki kritik rolü ve yaşam tarzlarına olan etkisi, onların bu denli yaygın olmasının en önemli sebeplerindendir. Son yıllarda yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, pek çok sosyal ve psikolojik değişimi, bunun yanında bazı problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu durum, farklı çözüm önerilerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu öneriler arasında insanın tekrar değerleri içselleştirmeyi öngören değer eğitimi öne çıkmaktadır. Zira insan, yalnızca değer aktarabilen değil, aynı zamanda değer üretebilen ve onunla hayatına yön veren tek varlıktır.

Eğitim sistemlerinin, akademik başarıyı öncelikli hedef olarak belirlemesi, bireysel ve toplumsal alanlarda sınırlı katkılar sağladığını gösteren bilimsel çalışmaların artması ve yaşanan davranışsal sorunların daha fazla gündeme gelmesi, değer eğitime olan ihtiyacı ve ilgiyi artırmıştır. Bu konuda, değer eğitiminin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için ilk adım olarak çocukların ve gençlerin değer yargılarını ve algılarını belirlemek ve tercih edilen değerler ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek önem taşımaktadır.

Değer eğitimiyle ilgili literatürü incelediğinde, değer eğitimi üzerine yapılmış çeşitli çalışmaların bulunduğunu görülmektedir. Bu çalışmalar, değer eğitiminin amaçları, hangi değerlerin öncelikli olarak ele alınması gerektiği, uygulanması gereken yaklaşımlar ve yeni yöntem ile teknik arayışları gibi önemli başlıkları kapsamaktadır.⁶ Yapılan çalışmaların odak noktası olan eğitim ve değerler eğitimi, kültürlenme sürecinin önemli bir parçası olarak kabul edilebilir.⁷ Bireylerin son ergenlik ya da ilk yetişkinlik dönemlerinde, bazı evrensel

⁵ Kürşad Demirutku, *Parenting Styles, Internalization of Values and the Self-Concept* (Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007).

⁶ Turan Akman Erkılıç, "Değişim ve Değerler Eğitiminin Gereçekleri", *Karakter ve Değerler Eğitimi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2021), 8; Nuray Kurtder Fidan, "Karakter ve Değerler Eğitiminde Yararlanılan Yöntem ve Teknikler", *Karakter ve Değerler Eğitimi* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2021), 216; Hasan Bacanlı, *Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı* (İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2017).

⁷ Nurettin Fidan- Münire Erden, *Eğitime Giriş* (İstanbul: Alkım Yayınları, 1998). 2.

değerleri kazanmaları beklenir. Bu sayede, bireylerin sahip oldukları değerler doğrultusunda yaşamlarını yönlendirmeleri amaçlanmaktadır. Dewey, değer eğitimi ödüllendirme ve takdir etme bağlamında ele almaktadır.⁸ Bu kapsamda, Schwartz'ın geliştirdiği Portre Değerler Ölçeği, bireylerin temel değerlerini ölçmek için önemli araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada temel alınan ölçek, Schwartz'ın değerler sınıflandırmasına dayanmaktadır ve Türkçeye uyarlanmış formu kullanılmıştır. Demirutku ve Sümer tarafından gerçekleştirilen uyarlama çalışmasında yapılan analizlerde elde edilen bulgular ve Türk örneklemelerinde gözlenen diğer bulgular, Portre Değerler Anketi'nin geçerliğini ve değer tiplerini ölçen altölçeklerin güvenilirliğini destekler nitelikte olduğu ortaya çıkmıştır.⁹ Schwartz'ın kuramı, bireysel ve kültürel analiz düzeyleri olmak üzere iki ana başlık altında incelenir. Bu çalışmada kullanılan kuram ise bireysel düzeydeki analiz teorisini temsil etmekte olup, zamanla çeşitli revizyonlardan geçmiştir.¹⁰ Schwartz, bireylerin biyolojik ihtiyaçları, sosyal etkileşim ihtiyaçları ve sosyal grupların sürekliliğini sağlayan değerlerin işlevini sınırladığını belirtmektedir.¹¹ Bireylerin benimsediği değerler arasında çatışmalar yaşanması olasıdır. Örneğin, başarının değerini ön planda tutan bir kişi, hayır işlerine yeterince zaman ayırmakta zorluk çekebilir. Ayrıca, geçmişten gelen kültürel ve dini inançların kabulü, hayata meydan okuma ve heyecan arayışını desteklemiyor olabilir. Ancak bireylerin, iyilikseverlik ve uyum gibi benzer değerleri bir arada yaşatabilmeleri mümkündür.¹²

Bu bağlamda araştırmaya katılan bireylerin ortak özelliği, eğitimci olma potansiyeli taşıyan bireylerden oluşmasıdır bu nedenle araştırmanın hedef kitlesini oluşturan öğrencilerin değer önceliklerinin önemi büyüktür. Hedef kitlenin eğitim sektöründe yer alma beklentisinin yanı sıra, her bir fakültenin alan

⁸ John Dewey, *Demokrasi ve Eğitim* (İstanbul: Yeryüzü Yayınevi, 2004). 234.

⁹ Kürşad Demirutku - Nebi Sümer, "Temel Değerlerin Ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe Uyarlaması", *Türk Psikoloji Yazıları* 13/25 (Haziran 2010), 17-25.

¹⁰ Kürşad Demirutku, "Beşerî Değerler: Temel Kavramlar, Kuramlar, Görgül Çalışmalar ve Değer Eğitimi Önerileri", *Karakter ve Değerler Eğitimi* (Ed. Figen Ersoy, Perihan Ünüvar) (Ankara: Anı Yayıncılık, 2021), 60.

¹¹ Shalom H. Schwartz, "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?", *Journal of Social Issues* 50/4 (1994), 22.

¹² Schwartz, "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?", 23-24.

bilgisi dersleri, seçmeli dersleri ve uzmanlaşmalarına ilişkin beklentileri birbirinden farklılık göstermektedir. Katılımcıların değer öncelikleri, cinsiyet, eğitim aldıkları üniversite, okudukları bölüm gibi farklı değişkenler açısından ele alınmıştır. Farklı fakültelerden gelen öğrencilerin eğitim süreçleri ve mesleki hedefleri bakımında farklı bakış açılarına sahip olabileceği göz önünde bulundurulduğunda, değer yönelimleri arasındaki benzerlikler ve farklılıkların belirlenmesi, akademik literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Yöntem

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden karşılaştırmalı ve tarama modeline dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Açıklayıcı istatistikler kullanılarak verilerin genel özellikleri incelenmiş, ayrıca normallik testi (Kolmogorov-Smirnov Testi) uygulanarak verilerin normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir. Araştırma, Sakarya ve Kırıkkale şehirlerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının değer yönelimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın teorik kısmının oluşturulmasında doküman incelemesi kullanılmıştır. Ayrıca, demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, ailenin gelir durumu, sosyoekonomik düzey, mezun olunan lise ve okunan bölüm) ile değerler arasındaki ilişkiyi analiz edip ortaya koymak hedeflenmiştir. Elde edilen verilerin hem öğrencilerin bireysel gelişimlerine hem de eğitim politikalarının şekillendirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Bunun yanı sıra, farklı akademik disiplinlerde öğrenim gören ve geçmişlerden gelen öğrencilerin değer yapılarının karşılaştırılması, bu alandaki çalışmalara önemli bir çerçeve sunacaktır.

Çalışmanın hipotezleri şu şekilde sıralanabilir:

H1: Sakarya ve Kırıkkale'deki öğrencilerin değer yönelimleri arasında anlamlı farklılıklar vardır.

H2: Kadın ve erkek öğrencilerin benimsediği değerler arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

H3: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre bireyci ya da evrenselci değer yönelimleri farklılık göstermektedir.

H4: Sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin değer önceliklerinde değişim gözlemlenmektedir.

H5: Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri değer yönelimlerini etkilemektedir.

Veri Toplama Aracı

Tablo 1: Schwartz Değer Sınıflaması (10 Değer Tipi)

Tanım	Örnek değerler	Kaynakları ¹³
Güç: Sosyal statü, insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol gücü	Sosyal güç sahibi olmak, zengin olmak	Etkileşim Grup
Başarı: Sosyal standartları temel alan bireysel başarılar	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak	Etkileşim Grup
Hazcılık: Bireyin kendisine zevk ve haz veren şeyler	Zevk, hayattan keyif almak	Organizma
Dürtü: Hayatta heyecan, yenilik ve meydan okumalar	Cesur olmak, değişken bir yaşam, heyecan verici bir hayat yaşamak	Organizma
Öz-yönelim: Eylem seçiminde ve kararında bağımsız olma	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik: Anlayışlılık, takdir, hoşgörü ve tüm insanların, doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, çevreyi korumak	Grup Organizma
İyilikseverlik: Kişinin yakın temasta bulunduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme.	Yardımsıver olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak	Organizma Etkileşim Grup
Geleneksellik: Kültür veya dinin sağladığı töre ve fikirlere saygı, bağlılık, kabul.	Alçakgönüllü olmak, din-dar olmak, hayatın bana verdiklerini kabul etmek	Grup
Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve sosyal beklentileri veya normlara aykırı olabilecek eylemlerin ve dürtülerin kısıtlanması.	Nazik olmak, itaatkâr olmak, anne-baba ve yaşlılara saygı göstermek	Etkileşim Grup

¹³ Organizma: Biyolojik organizmalar olarak bireylerin evrensel ihtiyaçları; Etkileşim: Uyumlu bir sosyal etkileşimin evrensel ihtiyaçları; Grup: Grupların sorunsuz işlev göstermesi ve varlığının devamı için evrensel gereksinimleri ifade etmektedir.

Güvenlik: Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin uyumu ve sürekliliği.	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak	Organizma Etkileşim Grup
--	---	--------------------------

On değer tipi yukarıda listelenmiştir. İkinci sütun örnek özel değerleri içermektedir. Birey bu değerleri ifade edecek ya da onlara ulaşmaya çalıştığında Schwartz'ın sınıflandırmasındaki ilk değerlere ulaşmış olacaktır.¹⁴

Tablo 2: Schwartz Değer Sınıflaması (19 Değer Tipi)¹⁵

Değer	Değer Tanımları
Öz-yönelim-düşünme	Kişinin kendi fikir ve yeteneklerini geliştirme özgürlüğü
Öz-yönelim-eylem	Kişinin kendi eylemlerini belirleme özgürlüğü
Uyarılım	Heyecan, yenilik ve değişim
Hazcılık	Zevk ve duyuusal tatmin
Başarı	Sosyal standartlara göre başarı
Güç-hâkimiyet	İnsanlar üzerinde kontrol uygulama yoluyla güç
Güç-kaynak	Maddi ve sosyal kaynakların kontrolü yoluyla güç
İtibar (Görünüş)	Kişinin sosyal imajını koruma ve aşağılanmayı önleme yoluyla güvenlik ve güç
Güvenlik-kişisel	Kişinin yakın çevresinde güvenlik
Güvenlik-toplumsal	Daha geniş toplumda güvenlik ve istikrar
Geleneksellik	Kültürel, ailevi veya dini gelenekleri sürdürmek ve korumak
Uyma-kurallar	Kurallara, yasalara ve resmi yükümlülöklere itaat
Uyma-kışilerarası	Başkalarını özmekten veya onlara zarar vermekten kaçınma
Alçakgönüllölük	Kişinin büyük düzende önemsiz (anlamsız) olduğunu kabul etmesi
İyilikseverlik-güvenirlik	Grubun güvenilir ve itimat edilir bir üyesi olmak
İyilikseverlik-önemseme	Grup üyelerinin refahına bağılılık
Evrenselcilik-ilgi	Tüm insanlar için eşitlik, adalet ve koruma taahhüdü
Evrenselcilik-doğa	Doğal çevrenin korunması
Evrenselcilik-hoşgörü	Kendinden farklı olanları kabul etme ve anlama

¹⁴ Schwartz, "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?" , 22..

¹⁵ Shalom H. Schwartz vd., "Refining the Theory of Basic Individual Values", *Journal of Personality and Social Psychology* 103/4 (2012), 7.

2012 yılında gerçekleştirilen bir çalışma ile 19 farklı değer boyutundan oluşan bir sınıflama yapılmıştır. Bu değer sınıflaması incelendiğinde, daha önceki yıllarda belirlenen değerlerin alt başlıklara ayrıldığı gözlemlenmektedir. Örneğin, daha önce tek bir başlık altında değerlendirilen güç değeri, artık hâkimiyet ve kaynak alt başlıkları olarak ayrılmakta; insanların üzerinde kontrol uygulama ile maddi kaynakların kontrolü ise ayrı başlıklar altında incelenmektedir.¹⁶

Örneklem Grubu

Araştırmanın örneklemini Kırıkkale Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesi ile İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde öğrenim görmekte olan toplam 1196 lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılar, kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Seçilen öğrencilerin, araştırmanın evreni olan fakülte öğrencilerini temsil edebilecek nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Katılımcıların üniversite ve bölüm bazlı yüzdelik dağılımları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3: Katılımcıların Eğitim Gördükleri Üniversite ve Bölüm Dağılımları

Bölüm	Üniversite		Toplam
	Kırıkkale Üni.	Sakarya Üni.	
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü	5,9	8,3	14,2
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü	3,7	6,8	10,5
Temel Eğitim Bölümü	9,4	10,4	19,8
Özel Eğitim Bölümü	0	7,2	7,2
Yabancı Diller Eğitimi Bölümü	1,3	2,0	3,3
Psikolojik Danışma ve Rehberlik	1,3	12,0	13,3
İlahiyat veya İslami İlimler Bölümü	25,3	5,1	30,4
Güzel Sanatlar Bölümü	1,3	0	1,3
Toplam	48,2	51,8	100

¹⁶ Shalom H. Schwartz vd., "Refining the Theory of Basic Individual Values", *Journal of Personality and Social Psychology*, 7.

Araştırmada çalışma grubunu oluşturan katılımcıların cinsiyetlerine ve yaşlarına göre yüzdelik dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların Cinsiyet ve Yaş Dağılımları

Yaş	Cinsiyet		Toplam
	Kadın	Erkek	
18	3,5	0,9	4,4
19	9,0	1,6	10,6
20	17,8	3,1	20,9
21	21,3	4,3	25,6
22	12,0	3,4	15,5
23 ve üzeri	17,2	5,8	23,0
Toplam	80,9	19,1	100

Araştırmada çalışma grubunu oluşturan 1196 katılımcının demografik bilgileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: Katılımcıların Demografik Dağılımları

Cinsiyet	N	%
Kadın	968	80,9
Erkek	228	19,1
Yaş		
18	53	4,4
19	127	10,6
20	250	20,9
21	306	25,6
22	185	15,5
23 ve üzeri	275	23,0
Öğrenim Görülen Üniversite		
K. Üniversitesi	576	48,2
S. Üniversitesi	620	51,8
Öğrenim Görülen Bölüm		
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü	170	14,2

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü	126	10,5
Temel Eğitim Bölümü	237	19,8
Özel Eğitim Bölümü	86	7,2
Yabancı Diller Eğitimi Bölümü	40	3,3
Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	13,3
İlahiyat veya İslami İlimler Bölümü	363	30,4
Güzel Sanatlar Bölümü	15	1,3
Aile Aylık Gelir Durumu		
Asgari ücretten az	434	36,3
Asgari ücret kadar	503	42,1
Asgari ücretten fazla	259	21,6

Verilerin Analizi

“Portre Değerler Ölçeği (PDÖ)”nin uygulanması sonucunda elde edile verilerle ilişkin Cronbach’s Alpha analizi gerçekleştirilmiş olup ölçek genelinde (,831), güç alt boyutunda (,609), başarı alt boyutunda (,688), hazcılık alt boyutunda (,710), uyarılma alt boyutunda (,610), öz yönelim alt boyutunda (,631), evrenselcilik alt boyutunda (,644), iyilikseverlik alt boyutunda (,607), geleneksellik alt boyutunda (,732), uyma alt boyutunda (,732) ve güvenlik alt boyutunda (,608) çalışma için uygun güvenirlik katsayılarına ulaşılmıştır.

Tablo 6: Portre Değerler Ölçeği Boyutları ve Katsayıları

	Z	df	p
Güç	,116	1196	,000
Başarı	,098	1196	,000
Hazcılık	,159	1196	,000
Uyarılım	,133	1196	,000
Özyönelim	,114	1196	,000
Evrenselcilik	,113	1196	,000
İyilikseverlik	,143	1196	,000

Geleneksellik	,080	1196	,000
Uyma	,080	1196	,000
Güvenlik	,116	1196	,000
Ölçek	,045	1196	,000

PDÖ'nün raporlanmasında açımlayıcı istatistik yöntemlerinden yararlanılmıştır. Açımlayıcı istatistik yöntemlerinin belirlenmesi için verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmış olup verilere ait normallik testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo incelendiğinde Kolmogorov Smirnov Testi sonucunda tüm boyutlarda ve ölçek genelinde anlamlılık değerinin $p=,00$ ($p<,05$) olduğu görülmektedir. Normallik testi sonucunda K-S anlamlılık değerinin ,05 değerinden küçük olması, ölçekteki veri dağılımının normal dağılım göstermediği anlamını taşımaktadır.¹⁷ Bu nedenle verilerin analizinde Non-parametrik test teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada iki ilişkisiz örneklemden elde edilen verilerin anlamlılığını test etmek için Mann Whitney-U testi, ilişkisiz ikiden çok örneklemden elde edilen verilerin anlamlılığını test etmek için Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Bu testler sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılık varsa bu farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu belirlemek amacıyla Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Elde edilen veriler yorumlanmış, bağımsız değişkenler arasındaki farklılık $p=.05$ düzeyinde test edilmiştir.¹⁸

Bulgular

Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

1.Cinsiyet Faktörü

Öğretmen adaylarının portre değerlerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U testi yapılmış ve analiz bulguları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

¹⁷ Şener Büyükoztürk vd., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2024).

¹⁸ Büyükoztürk vd., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*.

Tablo 7: Katılımcıların Cinsiyet Faktörü

	Cin si- yet	N	Sıra Orta- laması	Sıra Toplamı	U	Z	p
BOYUTLAR	Güç	K E	968 228	605,23 569,94	585859,50 129946,50	103840,500	-1,398 ,162
	Başarı	K E	968 228	609,80 550,52	590287,00 125519,00	99413,000	-2,340 ,019
	Hazcılık	K E	968 228	581,25 671,73	562651,00 153155,00	93655,000	-3,586 ,000
	Uyarılım	K E	968 228	601,808 584,49	582542,50 133263,50	107157,500	-,687 ,492
	Özyönelim	K E	968 228	594,48 615,58	575454,00 140352,00	106458,000	-,836 ,403
	Evrenselci- lik	K E	968 228	579,33 679,89	560791,50 155014,50	91795,500	-3,978 ,000
	İyiliksever- lik	K E	968 228	597,71 601,85	578584,50 137221,50	109588,500	-,165 ,869

Geleneksel- lik	K	968	600,63	581407,00	108293,000	-,440	,660
	E	228	589,47	134399,00			
Uyma	K	968	600,63	581407,00	108293,000	-,440	,660
	E	228	589,47	134399,00			
Güvenlik	K	968	580,70	562113,50	93117,500	-3,696	,000
	E	228	674,09	153692,50			
Ölçek	K	968	587,97	569158,50	100162,500	-2,340	,030
	E	228	643,19	146647,50			

Tabloda yer alan Mann Whitney-U testinin sonuçları incelendiğinde; güç, uyarılım, öz yönelim, iyilikseverlik, geleneksellik ve uyma boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığı görülmektedir ($p>,05$). Bunun yanı sıra ölçek genelinde ($U=100162,500$; $Z=-2,340$; $p<,05$) ve hazcılık ($U=93655,000$; $Z=-3,586$; $p<,05$), evrenselcilik ($U=91795,500$; $Z=-3,978$; $p<,05$) ile güvenlik ($U=93117,500$; $Z=-3,696$; $p<,05$) boyutlarında erkek öğretmen adaylarından yana istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca başarı boyutunda ise kadın öğretmen adaylarından yana ($U=99413,000$; $Z=-2,340$; $p<,05$) anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

2. Katılımcıların Yaş Faktörü

Öğretmen adaylarının portre değerlerinin yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis-H testi yapılmış ve analiz bulguları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8: Katılımcıların Yaş Faktörü

		Yaş	N	Sıra Ortala- ması	df	x ²	p	Fark*
BOYUTLAR	Güç	18	53	470,92	5	24,316	,000	1-2, 1-3,
		19	127	581,67				1-4, 1-6,
		20	250	611,53				3-5, 4-5,
		21	306	635,41				5-6
		22	185	518,22				
	Başarı	23 ve üzeri	275	631,95	5	15,792	,007	1-2, 1-3,
		18	53	455,78				1-4, 1-5,
		19	127	618,80				1-6, 3-6
		20	250	567,50				
		21	306	595,84				
	Hazcılık	22	185	610,27	5	39,639	,000	1-3, 1-6,
		23 ve üzeri	275	639,85				2-5, 2-6,
		18	53	515,75				3-4, 3-5,
		19	127	599,19				3-6, 4-6,
		20	250	619,75				5-6
	Uyarılım	21	306	557,12	5	18,767	,002	1-3, 2-3,
		22	185	519,58				3-4, 3-5,
		23 ve üzeri	275	693,94				4-6, 5-6
		18	53	528,62				
		19	127	573,20				
	Özyönelim	20	250	657,82	5	18,250	,003	1-2, 1-3,
		21	306	575,16				1-5, 2-4,
		22	185	545,54				3-4, 3-5,
		23 ve üzeri	275	631,33				3-6
		18	53	490,37				
Evrenselci- lik		19	127	659,60	5	15,699	,008	1-5, 3-4,
		20	250	650,66				3-5, 5-6
		21	306	566,73				
		22	185	587,79				
		23 ve üzeri	275	586,26				
		18	53	649,48				
		19	127	611,83				
		20	250	654,69				
		21	306	566,03				
		22	185	543,10				
		23 ve üzeri	275	604,84				

Ölçek	İyilikseverlik	18	53	575,39	5	5,829	,323	
		19	127	627,17				
		20	250	616,29				
		21	306	571,70				
		22	185	573,32				
		23 ve üzeri	275	620,30				
	Geleneksel-lik	18	53	573,05	5	17,033	,004	1-2, 2-4,
		19	127	688,34				2-5, 2-6,
		20	250	639,57				3-4, 3-5,
		21	306	572,47				3-6
		22	185	568,08				
		23 ve üzeri	275	574,01				
	Uyma	18	53	573,05	5	17,033	,004	1-2, 2-4,
		19	127	688,34				2-5, 2-6,
		20	250	639,57				3-4, 3-5,
		21	306	572,47				3-6
		22	185	568,08				
		23 ve üzeri	275	574,01				
	Güvenlik	18	53	548,94	5	3,289	,656	
		19	127	628,32				
		20	250	613,79				
		21	306	588,54				
		22	185	581,92				
		23 ve üzeri	275	602,61				
	Ölçek	18	53	453,42	5	24,078	,000	1-2, 1-3,
		19	127	638,74				1-4, 1-5,
		20	250	643,53				1-6, 2-4,
		21	306	566,05				2-5, 3-4,
		22	185	553,08				3-5, 4-6,
		23 ve üzeri	275	633,61				5-6

* 1: 18 yaş, 2: 19 yaş, 3: 20 yaş, 4: 21 yaş, 5: 22 yaş, 6: 23 ve üzeri yaş

Tablo incelendiğinde öğretmen adaylarının yaş aralıklarına göre portre değerlerine yönelik yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda; iyilikseverlik ($\chi^2=5,829$; $p=,323>,05$) ve güvenlik ($\chi^2=3,289$; $p=,656>,05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra ölçek genelinde ($\chi^2=24,078$; $p=,000<,05$), güç boyutunda ($\chi^2=24,316$; $p=,000<,05$), başarı boyutunda ($\chi^2=15,792$; $p=,007<,05$), hazcılık boyutunda ($\chi^2=39,639$; $p=,000<,05$), uyarılım boyutunda ($\chi^2=18,767$; $p=,002<,05$), öz yönelim boyutunda ($\chi^2=18,250$; $p=,003<,05$), evrenselcilik boyutunda ($\chi^2=15,699$; $p=,008<,05$), geleneksellik boyutunda ($\chi^2=17,033$; $p=,004<,05$) ve uyma boyutunda ($\chi^2=17,033$; $p=,004<,05$)

anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlenmesi amacıyla Mann Whitney-U testi yapılmıştır.

Ölçek genelinde 18 yaşındaki (453,42) öğretmen adayları diğer öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine, 19 yaşındaki (638,74) öğretmen adayları ise 21 yaşındaki (566,05) ve 22 yaşındaki (553,08) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine ölçek genelinde 20 yaşındaki (643,53) öğretmen adayları 21 yaşındaki (566,05) ve 22 yaşındaki (553,08) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Ayrıca 23 ve üzeri yaşındaki (643,53) öğretmen adayları da 21 yaşındaki (566,05) ve 22 yaşındaki (553,08) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Güç boyutunda 18 yaşındaki (470,92) öğretmen adayları; 19 yaşındaki (581,67), 20 yaşındaki (611,53), 21 yaşındaki (635,41) ve 23 ve üzeri yaşındaki (631,95) öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine güç boyutunda 22 yaşındaki (518,22) öğretmen adayları; 20 yaşındaki (611,53), 21 yaşındaki (635,41) ve 23 ve üzeri yaşındaki (631,95) öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Başarı boyutunda 18 yaşındaki (455,78) öğretmen adayları diğer tüm yaşlardaki öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine başarı boyutunda 23 ve üzeri yaşındaki (639,85) öğretmen adayları 20 yaşındaki (567,50) öğretmen adaylarından; daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Hazcılık boyutunda 18 yaşındaki (515,75) öğretmen adayları, 20 yaşındaki (619,75) öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine hazcılık boyutunda 19 yaşındaki (599,19) öğretmen adayları, 22 yaşındaki (519,58) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Ayrıca 20 yaşındaki (619,75) öğretmen adayları, 21 yaşındaki (557,12) ve 22 yaşındaki (519,58) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. 23 ve üzeri yaşındaki (693,94) öğretmen adayları ise diğer tüm yaşlardaki öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Uyarılım boyutunda 20 yaşındaki (515,75) öğretmen adayları; 18 yaşındaki (528,62), 19 yaşındaki (573,20), 21 yaşındaki (575,16) ve 22 yaşındaki (545,54)

öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine uyarılım boyutunda 23 ve üzeri yaşındaki (631,33) öğretmen adayları, 21 yaşındaki (575,16) ve 22 yaşındaki (545,54) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Öz yönelim boyutunda 18 yaşındaki (490,37) öğretmen adayları; 19 yaşındaki (659,60), 20 yaşındaki (650,66) ve 22 yaşındaki (587,79) öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine öz yönelim boyutunda 20 yaşındaki (650,66) öğretmen adayları; 21 yaşındaki (566,73), 22 yaşındaki (587,79) ve 23 ve üzeri yaşındaki (586,26) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Evrenselcilik boyutunda 22 yaşındaki (543,10) öğretmen adayları; 18 yaşındaki (649,48), 20 yaşındaki (654,69) ve 23 ve üzeri yaşındaki (604,84) öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine evrenselcilik boyutunda 20 yaşındaki (654,69) öğretmen adayları, 21 yaşındaki (566,73) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Geleneksellik ve uyma boyutlarında 19 yaşındaki (688,34) öğretmen adayları; 18 yaşındaki (573,05), 21 yaşındaki (572,47), 22 yaşındaki (568,08) ve 23 ve üzeri yaşındaki (574,01) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine evrenselcilik ve uyma boyutlarında 20 yaşındaki (639,57) öğretmen adayları; 21 yaşındaki (572,47), 22 yaşındaki (568,08) ve 23 ve üzeri yaşındaki (574,01) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

3.Öğrenim Görülen Üniversite Faktörü

Öğretmen adaylarının portre değerlerinin öğrenim görülen üniversitelere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney-U testi yapılmış ve analiz bulguları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9: Katılımcıların Öğrenim Gördükleri Üniversite Faktörü

	Cinsiyet	N	Sıra Ortala- ması	Sıra Toplamı	U	Z	p
BOYUTLAR	Güç	K. Üniv.	576	640,10	368697,00		
		S. Üniv.	620	559,85	347109,00	154599,000	-4,045 ,000
	Başarı	K. Üniv.	576	651,37	375187,50		
		S. Üniv.	620	549,38	340618,50	148108,500	-5,121 ,000
	Hazcılık	K. Üniv.	576	643,88	370873,50		
		S. Üniv.	620	556,34	344932,50	152422,500	-4,413 ,000
	Uyarılım	K. Üniv.	576	604,83	348382,50		
		S. Üniv.	620	592,62	367423,50	174913,500	-,616 ,538
	Özyönelim	K. Üniv.	576	610,37	351574,50		
		S. Üniv.	620	587,47	364231,50	171721,500	-1,154 ,248
	Evrenselcilik	K. Üniv.	576	557,20	320949,00		
		S. Üniv.	620	636,87	394857,00	154773,000	-4,009 ,000
	İyilikseverlik	K. Üniv.	576	551,09	317427,00		
		S. Üniv.	620	642,55	398379,00	151251,000	-4,628 ,000

Geleneksellik	K. Üniv.	576	492,08	283440,00	117264,000	-10,289	,000
	S. Üniv.	620	697,36	432366,00			
Uyma	K. Üniv.	576	492,08	283440,00	117264,000	-10,289	,000
	S. Üniv.	620	697,36	432366,00			
Güvenlik	K. Üniv.	576	565,42	325681,50	159505,500	-3,213	,001
	S. Üniv.	620	629,23	390124,50			
Ölçek	K. Üniv.	576	581,21	334777,50	168601,500	-1,669	,095
	S. Üniv.	620	614,56	381028,50			

Tabloda yer alan Mann Whitney-U testinin sonuçları incelendiğinde; uyarlım ve öz yönelim boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığı görülmektedir ($p>,05$). Bunun yanı sıra güç ($U=154599,000$; $Z=-4,045$; $p<,05$), başarı ($U=148108,500$; $Z=-4,045$; $p<,05$) ve hazcılık ($U=152422,500$; $Z=-4,413$; $p<,05$) boyutlarında Kırıkkale Üniversitesinde eğitim gören öğretmen adaylarından yana; ölçek genelinde ($U=168601,500$; $Z=-1,669$; $p<,05$), evrenselcilik ($U=154773,000$; $Z=-4,009$; $p<,05$), iyilikseverlik ($U=151251,000$; $Z=-4,628$; $p<,05$), geleneksellik ($U=117264,000$; $Z=-10,289$; $p<,05$), uyma ($U=117264,000$; $Z=-10,289$; $p<,05$) ve güvenlik ($U=159505,500$; $Z=-3,213$; $p<,05$) boyutlarında ise Sakarya Üniversitesinde eğitim gören öğretmen adaylarının lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

4. Öğrenim Görülen Bölüm Faktörü

Katılımcıların portre değerlerinin öğrenim görülen bölüme göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis-H testi yapılmıştır.

Tablo 10: Katılımcıların Öğrenim Gördükleri Bölüm Faktörü

		Bölüm	N	Sıra Ortalaması	df	x ²	p	Fark*
BOYUTLAR	Güç	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	587,12	7	39,530	,000	
		Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	549,54				1-8
								2-7
		Temel Eğt.	237	558,19				2-8
		Özel Eğt.	86	601,78				3-7
								3-8
		Yabancı Diller Eğt.	40	617,21				4-8
								5-8
		Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	580,19				6-8
		İlahiyat veya İslami İlimler	363	632,51				7-8
	Başarı	Güzel Sanatlar	15	1078,00	7	31,183	,000	
		Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	577,28				
		Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	529,00				1-7
		Temel Eğt.	237	599,28				2-7
		Özel Eğt.	86	612,16				2-8
								3-6
		Yabancı Diller Eğt.	40	609,70				3-7
								4-6
		Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	509,34				6-7
		İlahiyat veya İslami İlimler	363	660,55				6-8
	Hazırlık	Güzel Sanatlar	15	745,70	7	20,116	,005	
		Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	627,18				1-2
								1-3
		Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	543,32				2-7
								3-4
		Temel Eğt.	237	549,42				3-7
		Özel Eğt.	86	635,85				6-7

Uyarılım	Yabancı Diller Eğt.	40	559,17				
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	560,92				
	İlahiyat veya İslami İlimler	363	645,91				
	Güzel Sanatlar	15	654,30				
	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	613,76				
	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	584,27				
	Temel Eğt.	237	568,34				
	Özel Eğt.	86	594,07	7	6,006	,539	
	Yabancı Diller Eğt.	40	663,63				
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	631,03				
Özyönelim	İlahiyat veya İslami İlimler	363	592,74				
	Güzel Sanatlar	15	667,90				
	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	608,50				
	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	595,59				
	Temel Eğt.	237	575,69				
	Özel Eğt.	86	604,35	7	9,974	,190	
	Yabancı Diller Eğt.	40	593,06				
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	609,16				
	İlahiyat veya İslami İlimler	363	593,60				
	Güzel Sanatlar	15	856,70				
Evrenselcilik	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	644,25				1-3 1-7
	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	606,09				1-8 2-8
	Temel Eğt.	237	550,07	7	29,673	,000	3-5 3-6
	Özel Eğt.	86	631,74				3-8 4-8
	Yabancı Diller Eğt.	40	663,10				5-8

İyilikseverlik	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	675,79				6-7
	İlahiyat veya İslami İlimler	363	568,05				6-8
	Güzel Sanatlar	15	336,20				7-8
	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	625,71				
	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	595,87				
	Temel Eğt.	237	561,92				
	Özel Eğt.	86	646,42	7	18,994	,008	3-6
	Yabancı Diller Eğt.	40	629,58				6-7
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	675,20				6-8
	İlahiyat veya İslami İlimler	363	567,53				
Geleneksellik	Güzel Sanatlar	15	469,10				
	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	624,34				1-4
	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	586,02				1-5
	Temel Eğt.	237	566,60				1-6
	Özel Eğt.	86	721,27	7	81,903	,000	1-7
	Yabancı Diller Eğt.	40	745,18				2-4
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	749,86				2-5
	İlahiyat veya İslami İlimler	363	499,48				2-6
	Güzel Sanatlar	15	611,30				2-7
	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	624,34				3-4
Uyma	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	586,02				3-5
	Temel Eğt.	237	566,60	7	81,903	,000	3-6
	Özel Eğt.	86	721,27				3-7
	Yabancı Diller Eğt.	40	745,18				4-7
							5-7
							6-7

Güvenlik	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	749,86					3-5
	İlahiyat veya İslami İlimler	363	499,48					3-6
	Güzel Sanatlar	15	611,30					3-7
	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	642,08					4-7
	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	530,62					5-7
	Temel Eğt.	237	587,26					6-7
	Özel Eğt.	86	694,62	7	26,099	,000		
	Yabancı Diller Eğt.	40	671,98					1-2
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	159	646,89					1-7
	İlahiyat veya İslami İlimler	363	562,71					2-4
	Güzel Sanatlar	15	458,60					2-5
	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	623,36					2-6
	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	558,00					3-4
	Temel Eğt.	237	538,42					4-7
Ölçek	Özel Eğt.	86	680,01					4-8
	Yabancı Diller Eğt.	40	682,03	7	22,610	,002		6-7
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	59	650,59					
	İlahiyat veya İslami İlimler	63	584,36					
	Güzel Sanatlar	5	706,30					
	Matematik ve Fen Bilimleri Eğt.	170	623,36					
	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt.	126	558,00					

*1: Matematik ve Fen Bilimleri Eğt., 2: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğt., 3: Temel Eğt., 4: Özel Eğt., 5: Yabancı Diller Eğt., 6: Psikolojik Danışma ve Rehberlik, 7: İlahiyat veya İslami İlimler, 8: Güzel Sanatlar

Tablo incelendiğinde öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre portre değerlerine yönelik yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda; uyarılım ($\chi^2=6,006$; $p=,539>,05$) ve öz yönelim ($\chi^2=9,974$; $p=,190>,05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra ölçek genelinde ($\chi^2=22,610$; $p=,002<,05$), güç boyutunda ($\chi^2=39,530$; $p=,000<,05$), başarı boyutunda ($\chi^2=31,183$; $p=,000<,05$), hazcılık boyutunda ($\chi^2=20,116$; $p=,005<,05$), evrenselcilik boyutunda ($\chi^2=29,673$; $p=,000<,05$), iyilik-severlik boyutunda ($\chi^2=18,994$; $p=,008<,05$), geleneksellik boyutunda ($\chi^2=81,903$; $p=,000<,05$), uyma boyutunda ($\chi^2=81,903$; $p=,000<,05$) ve güvenlik boyutunda ($\chi^2=26,099$; $p=,002<,05$) anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Mann Whitney-U testi yapılmıştır.

Ölçek genelinde Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümünde öğrenim gören (558,00) öğretmen adayları, özel eğitim bölümünde (680,01) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (650,59) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine ölçek genelinde temel eğitim bölümünde öğrenim gören (538,42) öğretmen adayları; matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (623,36), özel eğitim bölümünde (680,01), yabancı diller bölümünde (682,03), psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (650,59) ve güzel sanatlar bölümünde (706,30) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Ayrıca ölçek genelinde ilahiyat ve islami ilimler bölümünde (584,36) öğrenim gören öğretmen adayları, özel eğitim bölümünde (680,01) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (650,59) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Güç boyutunda güzel sanatlar bölümünde (1078,00) öğrenim gören öğretmen adayları, diğer tüm bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine güç boyutunda ilahiyat ve islami ilimler bölümünde (632,51) öğrenim gören öğretmen adayları, Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümünde (549,54) ve temel eğitim bölümünde (558,19) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Başarı boyutunda ilahiyat ve islami ilimler bölümünde (660,55) öğrenim gören öğretmen adayları; matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (577,28), Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümünde (529,00), temel eğitim bölümünde (599,28) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (509,34) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine başarı boyutunda psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (509,34) öğrenim gören öğretmen adayları; temel eğitim bölümünde (599,28), özel eğitim bölümünde (612,16) ve güzel sanatlar bölümünde (745,70) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Ayrıca güzel sanatlar bölümünde (745,70) öğrenim gören öğretmen adayları, Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümünde (529,00) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Hazcılık boyutunda matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (627,18) öğrenim gören öğretmen adayları, Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümünde (543,32) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine aynı boyutta temel eğitim bölümünde (549,42) öğrenim gören öğretmen adayları; matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (627,18) ve özel eğitim bölümünde (635,85) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Ayrıca başarı boyutunda ilahiyat ve islami ilimler bölümünde (645,91) öğrenim gören öğretmen adayları; Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümünde (543,32), temel eğitim bölümünde (549,42) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (560,92) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Evrenselcilik boyutunda güzel sanatlar bölümünde (336,20) öğrenim gören öğretmen adayları, diğer tüm bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine evrenselcilik boyutunda temel eğitim bölümünde (550,07) öğrenim gören öğretmen adayları; matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (644,25), yabancı diller bölümünde (663,10) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (675,79) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Ayrıca evrenselcilik boyutunda ilahiyat ve islami ilimler bölümünde (568,05) öğrenim gören öğretmen adayları; matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (644,25) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde

(675,79) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

İyilikseverlik boyutunda psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (675,20) öğrenim gören öğretmen adayları; temel eğitim bölümünde (561,92), ilahiyat ve islami ilimler bölümünde (567,53) ve güzel sanatlar bölümünde (469,10) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Geleneksellik ve uyma boyutlarında matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (624,34) öğrenim gören öğretmen adayları; özel eğitim bölümünde (721,27), yabancı diller bölümünde (745,18) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (749,86) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine geleneksellik ve uyma boyutlarında Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümünde (586,02) öğrenim gören öğretmen adayları; özel eğitim bölümünde (721,27), yabancı diller bölümünde (745,18) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (749,86) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Ayrıca geleneksellik ve uyma boyutlarında temel eğitim bölümünde (566,60) öğrenim gören öğretmen adayları; özel eğitim bölümünde (721,27), yabancı diller bölümünde (745,18) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (749,86) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Bunların yanı sıra geleneksellik ve uyma boyutlarında ilahiyat ve islami ilimler bölümünde (499,48) öğrenim gören öğretmen adayları; matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (624,34), Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümünde (586,02), temel eğitim bölümünde (566,60), özel eğitim bölümünde (721,27), yabancı diller bölümünde (745,18) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (749,86) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Güvenlik boyutunda Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi bölümünde (530,62) öğrenim gören öğretmen adayları; matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (642,08), özel eğitim bölümünde (694,62), yabancı diller bölümünde (671,98) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (646,89) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine güvenlik boyutunda özel eğitim bölümünde (694,62) öğrenim gören

öğretmen adayları; temel eğitim bölümünde (587,26) ve güzel sanatlar bölümünde (458,60) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Ayrıca güvenlik boyutunda ilahiyat ve islami ilimler bölümünde (562,71) öğrenim gören öğretmen adayları; matematik ve fen bilimleri eğitimi bölümünde (642,08), özel eğitim bölümünde (694,62) ve psikolojik danışma ve rehberlik bölümünde (646,89) öğrenim gören öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

5.Ailenin Aylık Gelir Faktörü

Öğretmen adaylarının portre değerlerinin aile aylık gelir durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis-H testi yapılmış ve analiz bulguları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 11: Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelir Faktörü

		Aile Aylık Gelir Durumu	N	S.O ($\bar{X}$)	df	x ²	p	Fark
BOYUTLAR	Güç	Asgari ücretten az	434	616,21				
		Asgari ücret kadar	503	606,02	2	5,179	,057	
		Asgari ücretten fazla	259	554,23				
	Başarı	Asgari ücretten az	434	596,60				
		Asgari ücret kadar	503	612,50	2	2,108	,349	
		Asgari ücretten fazla	259	574,48				
	Hazırlık	Asgari ücretten az	434	612,12				
		Asgari ücret kadar	503	593,12	2	1,146	,564	
		Asgari ücretten fazla	259	586,13				
	Uyarılmış	Asgari ücretten az	434	615,27				
		Asgari ücret kadar	503	580,44	2	2,545	,280	
		Asgari ücretten fazla	259	605,47				
	Öz- yö- ne-	Asgari ücretten az	434	580,69	2	2,073	,355	

Geleneksel-İyilikseverlik	Evrenselcilik	Asgari ücret kadar	503	604,32				
		Asgari ücretten fazla	259	617,03				
		Asgari ücretten az	434	543,82				1-2
	İyilikseverlik	Asgari ücret kadar	503	597,68	2	30,098	,000	1-3
		Asgari ücretten fazla	259	691,73				2-3
		Asgari ücretten az	434	568,85				
	Geleneksel-İyilikseverlik	Asgari ücret kadar	503	592,79	2	11,614	,003	1-3
		Asgari ücretten fazla	259	659,27				2-3
		Asgari ücretten az	434	572,93				
	Uyma	Asgari ücret kadar	503	584,12	2	14,182	,001	1-3
		Asgari ücretten fazla	259	669,29				2-3
		Asgari ücretten az	434	572,93				
Güvenlik	Asgari ücret kadar	503	584,12	2	14,182	,001	1-3	
	Asgari ücretten fazla	259	669,29				2-3	
	Asgari ücretten az	434	586,06					
	Asgari ücret kadar	503	585,99	2	5,715	,057	1-3	
Ölçek	Asgari ücretten fazla	259	643,63					
	Asgari ücretten az	434	576,97					
	Asgari ücret kadar	503	590,60	2	7,694	,021	1-3	
		Asgari ücretten fazla	259	649,92			2-3	

* 1: Asgari ücretten az, 2: Asgari ücret kadar, 3: Asgari ücretten fazla

Tablo incelendiğinde öğretmen adaylarının aile aylık gelir durumlarına göre portre değerlerine yönelik yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda; güç ($\chi^2=5,719$; $p=,057>,05$), başarı ($\chi^2=2,108$; $p=,349>,05$), hazcılık ($\chi^2=1,146$; $p=,564>,05$), uyarılım ($\chi^2=2,545$; $p=,280>,05$), öz yönelim ($\chi^2=2,073$; $p=,355>,05$) ve güvenlik ($\chi^2=5,715$; $p=,057>,05$) boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı

farklılık olmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra ölçek genelinde ($\chi^2=7,694$; $p=,021<,05$), evrenselcilik boyutunda ($\chi^2=30,098$; $p=,000<,05$), iyilikseverlik ($\chi^2=11,614$; $p=,003<,05$), geleneksellik boyutunda ($\chi^2=14,182$; $p=,001<,05$) ve uyma boyutunda ($\chi^2=14,182$; $p=,001<,05$) anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Mann Whitney-U testi yapılmıştır.

Ölçek genelinde aile aylık gelir durumu asgari ücretten fazla olan (649,92) öğretmen adayları; aile aylık gelir durumu asgari ücretten az olan (576,97) ve aile aylık gelir durumu asgari ücret kadar olan (590,60) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Evrenselcilik boyutunda aile aylık gelir durumu asgari ücretten az olan (543,82) öğretmen adayları; aile aylık gelir durumu asgari ücretten fazla olan (691,73) ve aile aylık gelir durumu asgari ücret kadar olan (597,68) öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler. Yine evrenselcilik boyutunda aile aylık gelir durumu asgari ücret kadar olan (597,68) öğretmen adayları, aile aylık gelir durumu asgari ücretten fazla olan (691,73) öğretmen adaylarından daha düşük ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

İyilikseverlik boyutunda aile aylık gelir durumu asgari ücretten fazla olan (659,27) öğretmen adayları; aile aylık gelir durumu asgari ücretten az olan (568,85) ve aile aylık gelir durumu asgari ücret kadar olan (592,79) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Geleneksellik ve uyma boyutlarında aile aylık gelir durumu asgari ücretten fazla olan (669,29) öğretmen adayları; aile aylık gelir durumu asgari ücretten az olan (572,93) ve aile aylık gelir durumu asgari ücret kadar olan (584,12) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Güvenlik boyutunda aile aylık gelir durumu asgari ücretten fazla olan (643,63) öğretmen adayları; aile aylık gelir durumu asgari ücretten az olan (586,06) ve aile aylık gelir durumu asgari ücret kadar olan (585,99) öğretmen adaylarından daha yüksek ortalama sıra puanı değerine sahiptirler.

Sonuç ve Tartışma

Bireyin davranışlarını şekillendirmede rol oynayan önemli unsurlardan biri de sahip olduğu değer yönelimleridir. Söz ve davranışlarıyla gelecek

nesillerin yetişmesinde rol model olacak öğretmen adaylarının değer yönelimlerini tespit etmek daha da önem kazanmaktadır. Bu çalışma, Schwartz'ın Değerler Modeli çerçevesinde İlahiyat / İslami İlimler ve eğitim fakülteleri gibi öğretmen yetiştiren kurumlarda öğrenim gören öğretmen adaylarının bireysel ve sosyal değerleri iki ana boyut olarak incelemektedir. Bireysel değerler, kişinin kendi çıkarlarını ön planda tuttuğu bir yapıya sahipken, sosyal değerler toplumla uyum sağlamayı amaçlayan ortak özellikler taşımaktadır.

Araştırma kapsamında, güç, uyarılma, öz yönelim, iyilikseverlik, geleneksellik ve uyuma boyutları açısından kadın ve erkek katılımcılar arasında önemli bir fark bulunmamıştır. Bu bağlamda çalışmanın cinsiyet değişkeni ile ilgili hipotezle sonuçlarıyla uyum göstermediğini belirtmek gerekir. Bununla birlikte, genel değerlendirmeler ışığında cinsiyet değişkeninin etkili olduğu bazı değerlerin var olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle erkek katılımcıların hazcılık, evrenselcilik ve güvenlik alanlarında daha yüksek ortalamalara sahip olduğu, kadın katılımcıların ise başarı boyutunda dikkate değer puanlar elde ettikleri gözlemlenmiştir. Erkeklerin yüksek güvenlik düzeyinin, evrenselcilik ile tam olarak örtüşmesine de onların risk almaktan kaçınan bireyler olduklarını göstermektedir. Schwartz ve Bardi'nin gerçekleştirdiği çalışmada, iyilikseverlik, öz yönelim ve evrenselcilik en baskın değerler olarak öne çıkarken; güç, gelenek ve uyarım değerleri en düşük sıralarda yer almıştır.¹⁹ Geleneksellik ve uyarılma değerlerinin her iki çalışmada da düşük sıralarda bulunması, iyilikseverlik ile öz yönelimin ise yüksek çıkması, bu araştırmaların ortak bir yönünü oluşturur. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimlerini inceleyen Arslan ve Tunç'un araştırmasında, iyilikseverlik, evrenselcilik ve güvenlik değerleri üst düzey değer kategorileri arasında yer almıştır.²⁰ Her iki çalışmada yapılan cinsiyet analizi, kadınların sosyal ve uyumlu değerlere daha fazla ilgi duyduğunu, erkeklerin ise bireysel ve macera odaklı değerlere yöneldiğini ortaya koymuştur. Bu bulguları destekleyici başka araştırmalarda da mevcuttur ve her iki

¹⁹ Shalom H. Schwartz - Anat Bardi - Anat Bardi, "Value Hierarchies across Cultures: Taking a Similarities Perspective", *Journal of Cross Cultural Psychology* 32 (Mayıs 2001), 269-270.

²⁰ Mustafa Arslan - Esra Tunç, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerindeki Farklılaşmalar", *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/26 (Aralık 2013), 25-27.

çalışmanın ortak bir sonucunu temsil etmektedir.²¹ Ayrıca, cinsiyet değişkenine göre erkek ve kadın katılımcıların değer anlayışlarının ve sosyal hayata bakış açılarındaki farklılıklara dair başka araştırmalar da bulunmaktadır.²² Bu durum, genel olarak erkek öğrencilerin yetiştirilme tarzlarının daha sosyal bir odak noktası taşımasıyla açıklanabilir. Yine kadınların sosyal hayata daha az açık olma şeklinde yetiştirme tarzı da bunu durumu etkilemiş olabilir. Dilmaç ve arkadaşlarının 2008 yılında gerçekleştirdiği araştırma, eğitim fakültesi öğrencilerinin Schwartz Değerler Listesi çerçevesinde değer algılarını incelemeyi amaçlamıştır. Bu çalışma sonucunda, cinsiyetler arasında evrensellik, öz yönetim ve güç değerleri açısından bazı önemli farklılıklar gözlemlenmiştir. Güç boyutunda kız öğrencilerin lehine sonuçlar elde edilirken, evrensellik ve öz yönetim alanlarında erkek öğrencilerin avantajlı olduğu belirlenmiştir.²³ Evrensellik değeriyle ilgili bulgular, bu çalışma ile paralellik gösterirken, güç ve öz yönelim değerlerinde belirgin farklılıkların olduğu ortaya konmuştur. Bu durumu örneklem grubunda farklılaşma ile açıklamak mümkündür. Diğer çalışmalara göre çalışmamızda ilahiyat/İslami ilimler öğrencilerinin yoğun olarak yer alması söz konusu farklılıkla ilişkili olabilir. Mehmedoğlu'nun araştırması da benzer şekilde dikkat çekici farklılıklar sunmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, kadın öğrencilerin hazcılık, evrenselcilik, iyimserlik, gelenek ve güvenilirlik gibi değerlere daha fazla önem verdikleri görülürken, erkek öğrencilerin güç, başarı, uyarılma ve uyum değerlerine ait puanları oldukça yüksektir.²⁴ Benzer şekilde farklı araştırmalarda değerlere ilişkin bu çeşitliliğin birkaç nedeni bulunabilir. Öncelikle, bu çalışmaların gerçekleştirildiği yıllardaki

²¹ Muhammed Kızılgöç vd., “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Rize Örneği)”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2015), 78.

²² Aydan Aydın - Ufuk Soyer, “Özel Eğitim Öğrencilerinin Öz Duyarlık ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 35/35 (Ekim 2012), 15.; Duygu Vefikuluçay vd., “Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları”, *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, (2007), 36.

²³ Bülent Dilmaç vd., “Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/16 (Aralık 2008), 85.

²⁴ Ali Ulvi Mehmedoğlu, “Gençlik, Değerler ve Din”, *Küreselleşme Ahlak ve Değerler* (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006), 311.

üniversite ve gençlik ortamlarının değişmesi, dijital araçlar, sosyal medya vb. bu durumu etkileyen başlıca faktörlerden bazılarıdır. Ayrıca, hedef kitle üniversite öğrencileri olsa da bu grubun değer önceliklerini etkileyen çeşitli değişkenlerin varlığı da oldukça olasıdır.

Katılımcılar arasında yaş değişkeni açısından belirgin farklılıklar gözlemlenmiştir. İyilikseverlik ve güvenlik boyutlarında ise yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bununla birlikte, genel ölçek puanı, güç, başarı, hazcılık, uyarım, öz yönelim, evrenselcilik, geleneksellik ve uyma boyutlarında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Özellikle 18 yaşındaki katılımcıların birçok boyutta en düşük değerlere sahip olduğu, 19 ve 20 yaş gruplarının ise belirli boyutlarda daha yüksek değerlere ulaştığı görülmüştür. Ayrıca, 23 yaş ve üzerindeki katılımcıların hazcılık, güç ve başarı gibi boyutlarda yüksek değerler sergilediği dikkat çekmektedir. Yaş grupları arasında bir ayrım yapılmamış olsa da Kızılgeçit'in sınıf bazında gerçekleştirdiği çalışma, araştırmamızla paralel sonuçlar ortaya koymaktadır. Birinci sınıf öğrencilerinin değerlere verdiği önem, diğer sınıf seviyelerine göre daha düşüktür.²⁵ Bu durum, ergenlik döneminin kendine özgü farklılıkları ile üniversite eğitimine bağlı olarak değerlendirilebilir. Yine X, Y veya Z kuşağı şeklinde tanımlanan grupların her birinde kendine özgü değer anlayışları oldukları bilinmektedir.²⁶ Yetişkinliğe adım atan öğrencilerin değerleri önceliklendirme düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Mehmedoğlu'nun çalışmasında ise bazı farklılıklar tespit edilmiştir. Bizim araştırmamızın aksine, Mehmedoğlu, ilk sınıftaki öğrencilerin değer yönelimlerinin son sınıftaki öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir.²⁷ Ayrıca, Dilmaç ve arkadaşlarının araştırmalarında, üçüncü sınıf öğrencilerinin geleneksel değer algılarının diğer sınıf düzeylerine kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.²⁸ Bu farklılıkların ortaya çıkmasında çeşitli değişkenler etkili olabilir. Bunlardan biri, bireysel

²⁵ Kızılgeçit vd., "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Rize Örneği)".⁷⁹

²⁶ Gökhan Aytaç vd., "X, Y, Z Kuşakları Perspektifinden Çalışma Değerleri ve İş-Yaşam Dengesi", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi* 58/3 (2023), 1736-1751.

²⁷ Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 167.

²⁸ Dilmaç vd., "Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi".

deneyimler ve her öğrencinin gelişimsel özelliklerindeki farklılıklardır. Üniversite eğitiminin niteliği, kampüs kültürü ve sosyo-ekonomik faktörler de bu farklılıkların nedenleri arasında sayılabilir.

Katılımcıların öğrenim gördükleri üniversiteler dikkate alındığında, Kırıkkale Üniversitesi öğrencilerinin güç, başarı ve hazcılık boyutlarında genel ölçek puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum, Kırıkkale Üniversitesi öğrencilerinin bireysel değerlerini hayatlarında daha fazla önemsediklerini göstermektedir. Öte yandan, Sakarya Üniversitesi öğrencileri evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik gibi alanlarda daha yüksek değerler sergilemektedir. Ancak, evrenselcilik, geleneksellik ve güvenlik değerlerinin bir arada var olması genellikle uyumlu bir yapı göstermemektedir. Bununla birlikte, üniversitelerde farklı bölümlerden gelen öğrencilerin iş süreçlerine katılması, bu durumu açıklamada önemli bir faktör olabilir. Yine şehirlerin büyükşehir veya küçük şehir statüsünde bulunması, Sakarya'nın İstanbul ve Koçaeli gibi metropol illere yakın olması, etkileşimin fazla olması evrenselcilik boyutunda bir farklılaşma nedeni olabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın verileri farklı üniversitedeki bireylerin değer önceliğinin farklılaşacağı ile ilgili hipotezi desteklemektedir. Kaya'nın 2018 yılında üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmaya göre, öğrencilerin en önemsendiği değerler sırasıyla evrenselcilik, güvenlik ve iyilikseverliktir. Kaya bu durumu, üniversitelerin sosyal ortamının ve sağlanan eğitimin evrensel değerleri desteklemesiyle ilişkilendirmektedir.²⁹ Bu bağlamda, farklı imkanlar sunan Sakarya Üniversitesi öğrencilerinin değer sıralaması Kaya'nın bulgularıyla uyumlu iken, Kırıkkale Üniversitesi öğrencilerinin değer sıralamasının ise çalışmayla farklılık gösterdiği ortaya konmuştur.

Katılımcıların öğrenim gördükleri bölümlerin değer yönelimleri açısından belirgin farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir ki bu durum çalışmanın hipotezi ile uyumludur. Güç boyutunda en yüksek puan, güzel sanatlar bölümünde iken; başarı boyutunda en yüksek değer ilahiyat ve İslami ilimler bölümüne ait olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, ilahiyat öğrencileri için başarı

²⁹ Ferda Şule Kaya, "Üniversite Gençliğinin Öz-Duyarlık, Değer Yönelimleri ve Dindarlık Eğilimleri (Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Karşılaştırması)", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 21/2 (Ekim 2018), 169.

yöneliminin önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Burada başarı, akademik ya da mesleki başarı olarak değerlendirilebilir. Başarı boyutunda ön plana çıkan ilahiyat ve İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin özellikle atanma, görev alma ve kariyer planlarıyla ilişkilendirmek mümkündür.³⁰ Coşkun'un ilahiyat ve İslami ilimler alanında eğitim gören öğrencilerle ilgili gerçekleştirdiği çalışmada, cinsiyetler arasında bir farklılık gözlemlenmiştir. Kadın öğrencilerin başarı ve hazcılık değerleri açısından erkeklerden daha güçlü bir eğilim sergilediği anlaşılmaktadır. Bu durumun, geleneksel cinsiyet rolleri çerçevesinde beklenmedik bir sonuç olduğunu vurgulamak gerekir.³¹ Benzer şekilde, bu çalışmada da kadın öğrencilerin başarı değerleri erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. Coşkun'un bulgularıyla paralellik gösteren bu durum, hazcılık açısından erkek öğrencilerin daha yüksek bir ortalama sergilemesiyle farklılık arz etmektedir. Evrenselcilik alanında en düşük değer yine güzel sanatlar bölümüne, iyilikseverlik boyutunda ise en yüksek değer psikolojik danışma ve rehberlik bölümüne aittir. İlahiyat ve İslami ilimler bölümü, geleneksellik ve uyum açısından diğer birçok bölüme göre daha düşük puanlar almıştır. Bu durum, alandaki çeşitli çalışmalarla çelişmektedir; zira dini ilimler ağırlıklı bir eğitim alan ve geleceğe çokça vurgu yapılan bir fakültede öğrencilerin, geleneksellik ve uyum değerlerinin daha yüksek çıkması beklenmektedir. İlahiyat öğrencilerini inceleyen bir çalışma ise değer kategorilerini şu şekilde sıralamıştır: “özaşkınlık, muhafazacı yaklaşım, yeniliğe açıklık ve özgenişletim.”³² Sosyal yardımlaşma ve fedakârlık gibi değerler açısından her iki çalışma arasında benzerliklerin olduğu görülmektedir. Güvenlik boyutuna gelince, özel eğitim bölümü en yüksek puanı alırken, güzel sanatlar bölümü en düşük puanı elde etmiştir. Özel eğitim bölümü öğrencilerinin değer sıralaması üzerine doğrudan bir çalışma olmasa da Aydın ve Soyer, öz duyarlılık düzeyleri ile ilgili yaptıkları çalışmada yaş değişkeni dışında dikkat çeken başka bir değişkenin bulunmadığını

³⁰ Yasemin İpek vd., “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Süreçlerinin Kariyer Eğilimi ve Stresi Açısından İncelenmesi”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/1 (2024), 365-398.

³¹ Mehmet Kamil Coşku, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri: İlahiyat- DKAB Karşılaştırması”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler* 5/2 (2017), 513.

³² Arslan - Tunc, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerindeki Farklılaşmalar”.

belirtmişlerdir.³³ Ancak Karabulut vd. (2019), özel öğretim öğrencilerinin öz yeterlilik algısıyla ilgili yaptığı çalışmaya örtüştüğü görülmektedir.³⁴ Bu bulgular, toplumsal cinsiyet rollerine ve sosyal beklentilere göre şekillendiğini gösteriyor. Kadın katılımcıların başarı değerine verdikleri önem, toplumda kadınlardan beklenen sorumluluk duygusuyla ilişkilendirilebilir. Öte yandan, erkek katılımcıların hazcılık değerinin yüksek çıkması, onların sosyal hayattaki hazza yönelik tutumlarıyla açıklanabilir. Bölümler arasındaki farklılıklar ise mesleki beklentiler ve öğrenci profilleriyle ilişkilendirilebilir. Örneğin, güzel sanatlar bölümünde okuyan öğrencilerin bireysel yaratıcılıklarıyla bağlantılı bir durum söz konusuysa, psikolojik danışma ve rehberlik bölümündeki öğrencilerin yüksek iyilikseverlik değerleri, mesleki rollerindeki empati ve yardımseverlik yaklaşımlarından kaynaklanıyor olabilir. İlginç bir sonuç olarak, ilahiyat ve İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin geleneksellik değerlerinin düşük çıkması, onların mevcut kültürel yapıyı sorgulayan ve yenilikçiliğe açık bir yapıya sahip olduğunu düşündürmektedir.

Katılımcıların ailelerinin gelir seviyesinin; güç, başarı, hazcılık, uyarılımlık, öz yönelim ve güvenlik gibi boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı gözlemlenmiştir. Ancak, genel ölçekte değerlendirildiğinde, aile geliri asgari ücretten yüksek olan katılımcıların iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik değerleri bakımından diğer gruplardan daha yüksek sonuçlar elde ettikleri belirlenmiştir. Öte yandan, evrenselcilik kriterinde, aile geliri asgari ücretten düşük olan katılımcıların diğer gruplara göre daha düşük puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Bu bulgu, ekonomik olarak daha iyi bir durumda olan ailelerden gelen öğrencilerin, sosyal sorumluluk, toplumsal normlara bağlılık ve güvenlik algılarının yanı sıra ihtiyaç düzeylerinin de daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Mehmedoğlu'nun araştırmasıyla bu durumun paralellik gösterdiği dikkat çekmektedir. Düşük gelir seviyesine sahip ailelerden gelen öğrencilerin değerlere verdikleri önem, diğer öğrencilere kıyasla

³³ Aydın- Soyer, "Özel Eğitim Öğrencilerinin Öz Duyarlık ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi".

³⁴ Alpaslan Karabulut vd., "Özel Eğitim Bölümünde Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Öz Yeterlik İnançlarının Belirlenmesi", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 23/2 (2019), 555-574.

belirgin bir şekilde daha düşüktür.³⁵ Yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden gelen öğrencilerin hazcılık değerine önem verdiğine dair bazı veriler bulunmaktadır.³⁶ Ancak Kızılgeçit ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada, ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin öğrencilerin değerleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı gözlemlenmiştir.³⁷ Gelir seviyesi yüksek olan ailelerin çocuklarının daha güvenli bir ortamda büyümeleri, aidiyet duygusu ve toplumsal normlara uyum gibi değerlere daha fazla önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Öte yandan, düşük gelirli ailelerin çocukları ise genellikle temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklandıkları için bu durum, aralarındaki farklılıkların bir nedeni olabilir. Maddi baskılar, bu noktada önemli bir etken rolü üstlenmektedir.

Sonuç olarak, değer yönelimlerini insan davranışlarını anlama ve yordamada oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Değerler, tek başına bir norm olarak durduğunda bir anlam ifade etmeyebilir ancak duygulara, düşüncelere ve davranışlara etkisi ele alındığında fikir verebilir. Çalışma kapsamında, geleceğin öğretmen adaylarını yetiştiren eğitim kurumlarındaki öğrencilerin farklı değer önceliklerine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlardan hareketle söz konusu adayların muhtemel davranış biçimlerine dair bir tahminde bulunmak mümkündür. Bu çerçevede araştırmacıların öncesinde ifade ettiği hipotezleri büyük ölçüde doğrulanmış olsa da bazı boyutlarında farklı sonuçlar elde edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin değer yönelimlerinin arka planında yatan düşüncelerin derinlemesine nitel çalışma veya gözlemlerin yapılması konunun daha net bir şekilde ortaya konmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

Akarsu, Bedia. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1975.

³⁵ Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)", 167.

³⁶ Dilmaç vd., "Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", 86.

³⁷ Kızılgeçit vd., "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Rize Örneği)", 78.

- Arslan, Mustafa - Tunç, Esra. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerindeki Farklılaşmalar". *Değerler Eğitimi Dergisi* 11/26 (Aralık 2013), 25-27.
- Aydın, Aydan - Soyer, Ufuk. "Özel Eğitim Öğrencilerinin Öz Duyarlık ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 35/35 (Ekim 2012), 15.
- Aytaç, Gökhan vd. "X, Y, Z Kuşakları Perspektifinden Çalışma Değerleri ve İş-Yaşam Dengesi". *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi* 58/3 (2023), 1736-1751.
- Bacanlı, Hasan. *Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2017.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2024.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.
- Coşku, Mehmet Kamil. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri: İlahiyat- DKAB Karşılaştırması". *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler* 5/2 (2017), 513.
- Demirutku, Kürşad. "Beşerî Değerler: Temel Kavramlar, Kuramlar, Görgül Çalışmalar ve Değer Eğitimi Önerileri". *Karakter ve Değerler Eğitimi (Ed. Figen Ersoy, Perihan Üniüvar)*. 60. Ankara: Anı Yayıncılık, 2021.
- Demirutku, Kürşad. *Parenting Styles, Internalization of Values and the Self-Concept*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
- Demirutku, Kürşad - Sümer, Nebi. "Temel Değerlerin Ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe Uyarlaması". *Türk Psikoloji Yazıları* 13/25 (Haziran 2010), 17-25.
- Dewey, John. *Demokrasi ve Eğitim*. İstanbul: Yeryüzü Yayınevi, 2004.
- Dilmaç, Bülent vd. "Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/16 (Aralık 2008), 85.

- Erkılıç, Turan Akman. "Değişim ve Değerler Eğitiminin Gerekçeleri". *Karakter ve Değerler Eğitimi*. 8. Ankara: Anı Yayıncılık, 2021.
- Fidan, Nurettin - Erden, Münire. *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları, 1998.
- Hökelekli, Hayati. *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- İpek, Yasemin vd. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Süreçlerinin Karriyer Eğilimi ve Stresi Açısından İncelenmesi". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/1 (2024), 365-398.
- Karabulut, Alpaslan vd. "Özel Eğitim Bölümünde Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Öz Yeterlik İnançlarının Belirlenmesi". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 23/2 (2019), 555-574.
- Kaya, Ferda Şule. "Üniversite Gençliğinin Öz-Duyarlık, Değer Yönelimleri ve Dindarlık Eğilimleri (Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Karşılaştırması)". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 21/2 (Ekim 2018), 169.
- Kızılgeçit, Muhammed vd. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Rize Örneği)". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2015), 78.
- Kurtdere Fidan, Nuray. "Karakter ve Değerler Eğitiminde Yararlanılan Yöntem ve Teknikler". *Karakter ve Değerler Eğitimi*. 216. Ankara: Anı Yayıncılık, 2021.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "Gençlik, Değerler ve Din". *Küreselleşme Ahlak ve Değerler*. 311. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)". , *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 167.
- Schwartz, Shalom H. "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?" *Journal of Social Issues* 50/4 (1994), 22.
- Schwartz, Shalom H. vd. "Refining the Theory of Basic Individual Values". *Journal of Personality and Social Psychology* 103/4 (2012), 7.

- Shalom H. Schwartz – Anat Bardi - Bardi, Anat. “Value Hierarchies across Cultures: Taking a Similarities Perspective”. *Journal of Cross Cultural Psychology* 32 (Mayıs 2001), 269-270.
- Vefikuluçay, Duygu vd. “Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları”. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 36.